

a népesedés- politikai határozatról

Több mint negyven éve orvos, nőgyógyász dr. Hirschler Imre. A harmincás évek elején kezdte orvosi gyakorlatát Budapesten. Azért kerestem fel, hogy a népesedéspolitikai határozatról beszéljünk. S ő először a múlttól beszélt, évtizedekkel ment vissza, hogy emlékezzen és emlékeztessen: hogyan jelentkezett akkor a gyakorlatban ez a mai fogalom: népesedéspolitika.

— Medikus koromban — kezdte dr. Hirschler a beszélgetést —, a szülészobás gyakorlat idején elkísértem néhányszor a „poliklinikus”-t, a „külszolgálatot” ellátó tanársegédet, akit otthon történő szülések levezetésére hívtak. Fiatal orvosként aztán magam is levezettem otthoni szüléseket. Soha nem felejttem el az angyalföldi nyomortanyákat. Csak Gorkij „Éjjeli menedékhely”-éhez hasonlíthatom a körülményeket, amelyek között sokszor a vajúdo asszonyokat találtam. Szoba-konyhás, szinte bútortól nélküli lakások, földre dobott szalmazsákok nők és férfial! Többnyire hiába kértem őket, a család tagjait, ki sem mentek a helységből, amíg a szülés tartott. Elcsigázott, halálra fáradt, semmivel nem törődő emberek... Nyomorban, éhezésnek, fázásnak kitéve szültek nők a munkásnegyedekben. Az abortuszt szigorúan tiltották, fogamzásgátló eszközöket hivatalosan csak orvosi indikációra lehetett adni, a tehesség elleni védekezés módjait a nyomortanyákon nem ismerték. A illegális abortuszt csak a tehetősebbek tudták megfizetni...

Dr. Hirschler Imre orvosi és emberi portréjához hozzátartozik egy adat: 1932-ben lett az illegális Kommunista Párt tagja. Dr. Weil Emillel, dr. Schönstein Sándorral, dr. Jahn Ferencsel és más, kommunista és szociáldemokrata orvosokkal a maguk körében foglalkoztak a születésszabályozás problémáival. A *Nyugat* hasábjain korábban folyt erről vita, ami azután könyv alakban is megjelent. De a vita csak pusztá szó maradt, a nem kívánt terhesség megelőzésére úgyszólván nem volt lehetőség. Így alakult ki az a helyzet, hogy dr. Hirschler Imre pártmunkájának fontos része volt — a Vörös Segély keretében — a kommunista nők terhességének művi úton való megszüntetése. Duplán illegális és veszélyes munka! Hiszen a nők, akiken a műtétet elvégezte, sokszor maguk is illegálisan éltek, férjük, apjuk, szerelmük állt rendőri megfigyelés alatt vagy volt feketelistán, esetleg börtönben. Növelte a kockázatot, hogy az első években, amikor dr. Hirschlernek még nem volt saját rendelője, ismerősök, barátok rendelőjében végezhetett csak az abortuszokat.

Ma már nagymama korú asszonyokkal beszélgettem ezekről az időről. Hányan voltak, akik remegve, félve — a műtétől, a kockázattól, az orvostól — állítottak be hozzá, és szinte percek alatt történt meg velük a varázslat: felengedtek, megnyugodtak. Az orvos egész lényé-

ből, sugárzóan tiszta kék szeméből áradó harmonikus derű, hangjának nyugodt kedvessége, az az állandó, nem szűnő, őszinte érdeklődés, ahogyan mindenkit kérdez, mindenkire figyel, mindenki ügye érdekli, akkor is, azóta is, most is — nem maradhatott a hosszú évtizedek alatt viszonzatlanul. A segítségért, tanácsért, gyógyulásért hozzáfordulók érezték, hogy szeretetet kapnak tőle, s a szeretetért — bizalommal, szeretettel feleltek ők is.

— A jelszó — havonta változott —: „Aranka vagyok, Kovácsné küldött” elég volt — mesélte egyszer, a kórházban, a főorvos szobája előtt várakozva egy 60 körüli nő. — 24 éves voltam, félős, vérszegény. A férjem bujkált, apám munka nélkül, én alkalmi munkákból éltem, és segítettem őket is, ha tudtam. Már az is esemény volt, ha két nap egymás után meleget ehettünk. Amikor a műtét megtörtént, Hirschler elvtárs még nem engedett el — pihenjek. Aztán csak éreztem, hogy a zsebembe dug valamit, és azt mormogja: — Vegyen, kedvesem, egy taxit... — A kapuban, ahogy kiértem, megszámláltam; 30 pengő volt, akkoriban rengeteg pénz, több taxira is bőven elég! Dehogy is költöttem taxira! Az egész pénzen ennivalót vettem... És nem én voltam az egyetlen, akinek segített Hirschler elvtárs. Híre volt: egy-egy ilyen „rendelésen” 200—250 pengőt osztogatott szét a „betegeinek” tüzelőre, ennivalóra, taxira...

— Volt-e valamilyen lehetőség a harmincas években felvilágosító munkára az előzetes védekezésről? — kérdezem dr. Hirschler főorvost.

— Megpróbáltuk. A Szociáldemokrata Párt ifjúsági szervezeteiben előadásokat tartottunk a védekezésről, a fogamzásgátlás akkori lehetőségeiről. Igyekeztünk erről beszélni mindazokkal a nőekkel, akikkel a rendelőben vagy a kórházakban kapcsolatba kerültünk. Nem nőgyógyász orvosoknak pedig szemináriumot tartottunk a fogamzásgátlásról.

— Feltehetően minden elővigyázatosság, éberség ellenére is voltak ösztetűzések a rendőrséggel...

— Többnyire szerencsésen megúsztam. Egy esetet elmesélek. Egy szombat délután — a műszereket már elraktam — sovány, elesett kis nő lépett be hozzám. Akkor a jelszó „Szabóné” volt. Ő viszont Kovácsnéra hivatkozott, hogy a Vasas Szakszervezetben találkozott vele. El akartam utasítani, nyilvánvaló volt, nem az elvtársak küldték hozzám. Aztán, ahogy ment kifelé lehajtott fejjel, félretaposott cipőjében, kopott kabátjában, lyukas harisnyájában, megsajnáltam. Gondoltam, akárhonnán is jött, szegény és szerencsétlen — segítsek rajta. Megbeszéltem, eljön egy héttel később, fél egyre. Beállított kettőkor. Azt mondta, gyalog jött a Kerepesi útról, ezért késett. Akkor megint csak arra gondoltam, mégsem csinálom meg. De újra megsajnáltam. És hogy ne gyalog menjen vissza a messzeségbe, adtam neki a műtét után 40 pengőt. A rendelőben a férje várta, ő is sovány, kopott, beesett arcú. Együtt mentek el, hogy majd lent keresnek taxit... Két héttel ezután, vasárnap délelőtt, csengettek. Én nyitottam ajtót. Hatalmas termetű férfi — rögtön gondoltam, hogy detektív — állt előttem. Mellette pedig ugyanaz az ember, aki két héttel azelőtt a lyukas harisnyájú nőt kíséerte. A detektív köszönés helyett rám mutatott:

— Ez volt az orvos?

A kis keszeg férfi bólintott:

— Igen.

— Akkor maga elmehe.

— El is iszkolt nyomban. A detektív pedig hamar a tárgyra tért. 800 pengőért — mondta — el lehet intézni az ügyet. Ebből 400 a főnöké. Mit tehettem? Fizettem. Aztán megtudtam: a férj már a kapuban elvett az asszonytól húsz pengőt, s egyenesen a kocsmába ment, ahol leitta ma-

gát, majd részegen otthon az asszonytól követelte a maradék pénzt. Az asszony nem adta. Erre a férfi azonnal elment a rendőrségre, és feljelentette a nőt, hogy tiltott műtétet végeztek rajta... Hát akkor egy időre abba kellett hagyni az abortuszokat... Hónapokkal később újra megjelent nálam ez a detektív. — Nem panaszkodnak-e a betegek, hogy figyelik őket? — kérdezte. Megdermedtem. Hiszen a rendelóm várószobája sokszor illegális találkozóhely is volt. Veszélytelenebbül lehetett ott ülni, szót váltani, röpiratokat átadni, mint valami nyilvános helyen. Ha adok újra 400 pengőt, javasolta a detektív, nem fogják figyelni a beteget. Újra adtam. És nem is történt baj...

— Akkor, ha megengedi, ugorjunk egy pár évet... Arra kérem, vizsgálja a hazánkban történt változásokat az anya- és gyermekvédelemmel kapcsolatban...

— A magyar szüléset a felszabadulás után és azóta rohamos fejlődésen ment át. Míg 1938-ban, az utolsó békeévben a szüléseknek csupán 21 százaléka történt intézetben, az elmúlt években az otthoni szülés már ritkaságszámba ment. A szülésekkel kapcsolatos halálozások és megbetegedések száma ugrásszerűen csökkent a felszabadulás óta. A szülések emelkedtek 1950-ig, 1951-től azonban némileg csökkentek. Ezért bizottságot alakítottak olyan intézkedések kidolgozására, amelyek a szülési kedvet fokozzák. Ekkor került sor a nők munkaviszonyának rendezésére, meghatároztuk azokat a munkaköröket, amelyekben a nők egyáltalán nem foglalkoztathatók, majd azokat, amelyekben a terhesek nem dolgozhatnak. Ebben az időben született meg a családi pótlék, a kelengyeség, a terhesek ingyenes, kötelező gondozása stb.

— Mi volt a szerepük a demográfiai kutatásoknak?

— Őszintén szólva, demográfiai ismereteink az idő tájt nagyon hiányosak voltak, és csak a különböző munkák, vizsgálatok során tanultuk meg, hogy az a nagy méretű társadalmi-gazdasági mozgás, amely az ország szerkezetét alapvetően változtatta meg, számos tényezőjével tövénszerűen a születések számának csökkenését okozza. Ilyen tényezők: a nők fokozódó munkába állása, a faluból a városba áramlás ennek következtében fellépő lakásnehézségek, bizonyos mértékben életszínvonal emelkedése is stb. stb. Így tehát, részben kényszerűségtől is, megindult hazánkban az alapos demográfiai kutatás és felmérés. Mindez rohamosan fejlődött és olyan eredményes volt, hogy a szülés abortusz, születésszabályozás kérdéseinek megítélésében hazánk adatait és a belőlük levonható következtetéseket világszerte értékelik; hi vatkoznak rájuk a nemzetközi nőgyógyászattal, szüléssel kapcsolatos konferenciákon.

— Hogyan értékeli dr. Hirschler főorvos az abortusszal kapcsolatos intézkedéseket?

— Ismeretes, hogy a nagyon konstruktív családvédelmi törvénnyel egyidejűleg annak idején rendkívül megszigorították az abortuszt. Az eredmény az volt, hogy a következő 3 évben emelkedett ugyan a szülések száma, de a nem kívánt terhességek kényszerű kiviselése végül is a gyakorlatban azt jelentette, hogy megint a nőknek az alkotmányban biztosított egyenjogúsága. A kényszerszülések megakadályozták a nőket tanulmányaik befejezésében, sokszor munkakörüket ellátásában s az előrehaladásban. 1956 után a terhes nő maga dönthetett arról, hogy megtartja-e terhességét vagy nem. De ezzel a szabadsággal egyidejűleg, kampány indult a fogamzásgátlás érdekében. Az abortusz legalizálásának közegészségügyi hatásáról előadást tartottam néhány nemzetközi konferencián. Legnagyobb jelentőségét abban látom, hogy hatásos eszköz a bűnös vetélések elleni küzdelemben. A legalizálás következtében jelentősen csökkent az abortusszal kapcsolatos halálozási és megbetegedési statisztika... De ugyanakkor azt is meg kellett állapíta-

ni, hogy a születésszabályozás fő eszköze az abortusz maradt, holott széles körű felvilágosító és propagandamunkát folytattunk a védekezés érdekében. A népesedéspolitikai határozat, amely 1974 januárjától került végrehajtásra, úgy látom, sok problémát megold.

— Mit tart a legfontosabbnak a határozatban?

— Azt a kötelességet, ami az alapot képezi. Vagyis: egyrészt gazdasági intézkedésekkel, kedvezményekkel kell fokozni a szülési kedvet, másrészt viszont fel kell ébreszteni az egész társadalom lelkiismeretét és felelősségtudatát a védekezés érdekében. A gazdasági intézkedésekre azért is égető szükség volt már, hogy megszűnjön vagy legalábbis jelentősen csökkenjen a gyermekes és gyermektelen családok közötti életszínvonal-különbség. A néhai és népszerűtlen aggregatív helyett a családi pótlék növelése minden bizonnyal máris sok százezer családon segít. Óriási jelentőségű a gyermekgondozási segély is. Orvosi munkánál során szinte naponta találkozom anyákkal, akik boldogok, hogy az első éveket kisgyerekekkel tölthetik. Viszont félok, hogy ez a segély nem oldja meg a magasabb kvalifikált munkát végző, tehát jobban kereső anyák helyzetét. Mérlegelni lehetne, hogy ez — ellátandó gyermekek számának arányában — a gyermekgondozási segély helyett csökkentett munkaidőben dolgozzanak. Ami a védekezés propagálására illeti, azt hiszem, kitűnő eszköz a házasság előtti kötelező orvosi tanácsadás. Jól felkészült, lelkiismeretes, humánus orvosok komoly felvilágosító munkát végezhetnek egy-egy ilyen beszélgetés során.

— És hogyan látja a születésszabályozás kérdését a népesedéspolitikai határozat tükrében?

— A születésszabályozás gondolata és szükségessége világszerte elismert. De egyértelműen igaz, hogy a születésszabályozás helyes, emberhez méltó módja nem a terhesség megszakítása, hanem a nem kívánt terhesség megelőzése! Mégis, amilyen örömmel fogadtam a népesedéspolitikai problémák előtérbe helyezését, a benne foglalt társadalmi-gazdasági intézkedéseket, olyan aggodalom töltött el az abortusz szigorításával kapcsolatban. A nemzetközi és hazai abortusz-statisztikák ugyanis azt mutatják, hogy minél több a korlátozás, annál több a kriminális vetélés a maga veszélyeivel. Az új rendelkezés jellemzője azonban — és ez nagyon öröndetes! — nem a terhesség kiviselésének kényszere, hanem sokkal inkább a felelősségtudat felébredése. Erre azért is szükség van, mert hazánkban évente körülbelül kétszázezer művi abortusz volt; ez évi 4—500 000 kórházi ágat kötött le, és sok orvos és ápoló munkáját. A nőket kitette a műtét kellemetlenségeinek, s elvonta őket, ha néhány napra is, családjuktól, munkahelyüktől... Nagyon bízom abban, hogy az elkövetkező években elérjük mind a szülések számának kívánatos emelkedését, mind a művi abortuszok számának csökkenését.

— Végül, hogyan foglalná össze: mit is jelent a gyerek?

— Világviszonylatban is jelentősek azok a kedvezmények, amelyekkel hazánkban az anyákat, csecsemőket védjük. De ne felejtünk el valamit: ha elemezzük, boncoljuk, miért is akarnak gyereket a szülők, felfedezzük, hogy a főerő, a döntő tényező: az önzés. A szülők azért vágnak gyerekre, mert boldogabbá, tartalmasabbá, gazdagabbá akarják tenni a saját életüket. Tehát ez az önzés egészséges, hasznos, jó önzés. Igaz, a gyerek utáni vágy sokszor összeütközik egy másik önzéssel: a magas életszínvonalra, kényelemre, javakra való törekvéssel. Világos: minden olyan rendelkezés, amely ezt az ütközést csökkenti, jó dolog. S ha örülök a népesedéspolitikai határozatnak, elsősorban ezért: ismerem a boldog örömet, amit a gyerek szerez. S örülök, ha ezt a boldogságot mind több és több fiatal szülő megismerheti.

Pongrácz Zsuzsa